

Рысманов Т.О.

ФРАНЦ ШУБЕРТТИН ӨМҮРҮ, МУЗЫКАСЫ ЖАНА ПЕДАГОГИКАЛЫК ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫ

Рысманов Т.О.

ЖИЗНЬ, МУЗЫКА И ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ТВОРЧЕСТВО ФРАНЦ ШУБЕРТА

T. Rysmanov

LIFE, MUSIC AND PEDAGOGICAL WORK OF FRANZ SCHUBERT

УДК: 781

Франц Шуберт биринчи улуу романтик композитор. Поэтикалык сүйүү жана жашоонун аруу кубанычы, үмүтсүздүк менен жалгыздыктын муздактыгы, идеалга болгон эңсөө, чыгармачылыкка чаңкоо жана изденүүлөргө болгон үмүтсүздүк – мунун баары композитордун чыгармачылыгында, табигый жана табигый аккан обондорунда жаңырык тапты. Романтикалык дүйнө таанымдын эмоционалдык ачыктыгы, экспрессиянын дароолугу ыр жанрын ошол мезгилге чейин болуп көрбөгөндөй бийиктикке көтөргөн: Шуберттеги бул мурда экинчи даражадагы жанр көркөм дүйнөгө негиз болуп калган. Ырдын обонунда композитор ар кандай сезимдерди чагылдыра алган. Анын түгөнгүс обондуу таланты күнүнө бир нече ыр (бардыгы 600дөн ашык) жаратууга мүмкүнчүлүк берген. Ырдын обондору инструменталдык музыкага да кирет, мисалы, «Адам» ыры бир эле аталыштагы фортепиано фантазиясына, ал эми «Форель» квинтетине ж.б.у.с. Шуберт мектепте мугалимдин үй-бүлөсүндө төрөлгөн. Бала эң эрте музыкалык жөндөмүн көрсөтүп, соттолгон окууга жиберилет (1808-1813-жж.). Ал жерде хордо ырдап, А.Салиеринин жетекчилиги менен музыка теориясын үйрөнүп, студенттердин оркестринде ойноп, дирижерлук кылган. Шуберттин үй-бүлөсүндө (жалпысынан немис бургер чөйрөсүндө) алар музыканы жакшы көрүшчү, бирок ага хобби катары гана уруксат беришкен; музыканттык кесип жетишсиз ардактуу деп эсептелген. Жаңы баштаган композитор атасынын жолун жолдоого туура келди. Бир нече жыл бою (1814-1818-жж.) мектеп иши Шубертти чыгармачылыктан алаксытып келген, бирок ал өтө чоң көлөмдө ыр жазат. Эгерде аспаптык музыкада Вена классикасынын (негизинен В.А. Моцарт) стилине көз карандылык дагы деле байкалып жатса, анда ыр жанрында композитор 17 жашында эле өзүнүн индивидуалдуулугун толук ачып берген чыгармаларды жаратат. В.Гёте Шубертке «Айлануучу дөңгөлөктөгү Гретхен», «Токой падышасы», Вильгельм Мейстердин ырлары жана башкалар сыяктуу шедеврлерди жаратууга шыктандырган. Шуберт дагы бир немис адабиятынын классиги Ф.Шиллердин сөзүнө көптөгөн ырларды жазган. Өзүн толугу менен музыкага арнагысы келген Шуберт мектептеги ишин таштап (бул анын атасы менен мамилесинин үзүлүшүнө алып келди) жана Венага көчүп кетет (1818-ж.). Жеке сабактар жана дилбяндарды жарыялоо сыяктуу жашоонун туруксуз булактары бар.

Негизги сөздөр: Шуберттин музыкасы, Шуберттин жашоосу, музыкалык чыгармачылык, педагогика, музыканын тарыхы, музыка теориясы, музыкалык салт.

Франц Шуберт – первый великий композитор-романтик. Поэтическая любовь и чистая радость жизни, отчаяние и холлод одиночества, томление по идеалу, жажда странствий и безисходность скитаний – все это нашло отзвук в творчестве композитора, в его естественно и непринужденно льющихся

мелодиях. Эмоциональная открытость романтического мироощущения, непосредственность выражения подняли на невиданную до тех пор высоту жанр песни: этот прежде второстепенный жанр у Шуберта стал основой художественного мира. В песенной мелодии композитор мог выразить целую гамму чувств. Его неиссякаемый мелодический дар позволял сочинять по несколько песен в день (всего их более 600). Песенные мелодии проникают и в инструментальную музыку, например песня «Скиталец» послужила материалом для одноименной фортепианной фантазии, а «Форель» – для квинтета и т.п. Шуберт родился в семье школьного учителя. У мальчика очень рано обнаружили выдающиеся музыкальные способности и его отдали на обучение в конвикт (1808-1813 гг.). Там он пел в хоре, изучал теорию музыки под руководством А. Сальери, играл в ученическом оркестре и дирижировал им. В семье Шуберта (как и вообще в немецкой бюргерской среде) музыку любили, но допускали лишь как увлечение; профессия музыканта считалась недостаточно почетной. Начинающему композитору предстояло пойти по стопам отца. В течение нескольких лет (1814-1818 гг.) школьная работа отвлекала Шуберта от творчества, и все же он сочиняет чрезвычайно много. Если в инструментальной музыке еще видна зависимость от стиля венских классиков (главным образом В.А. Моцарта), то в жанре песни композитор уже в 17 лет создает произведения, полностью выявившие его индивидуальность. В Гёте вдохновила Шуберта на создание таких шедевров, как «Гретхен за прялкой», «Лесной царь», песни из «Вильгельма Мейстера» и др. Много песен Шуберт написал и на слова другого классика немецкой литературы – Ф.Шиллера. Желая полностью посвятить себя музыке, Шуберт оставляет работу в школе (это привело к разрыву отношений с отцом) и переселяется в Вену (1818 г.). Остаются такие непостоянные источники существования, как частные уроки и издание сочинений.

Ключевые слова: музыка Шуберта, жизнь Шуберта, музыкальное творчество, педагогика, история музыки, теория музыки, музыкальная традиция.

F. Schubert is the first great romantic composer. Poetic love and pure joy of life, despair and coldness of loneliness, longing for the ideal, thirst for wandering and hopelessness of wandering - all this found an echo in the composer's work, in his naturally and naturally flowing melodies. The emotional openness of the romantic worldview, the immediacy of expression raised the genre of the song to an unprecedented height until then: this previously secondary genre in Schubert became the basis of the artistic world. In a song melody, the composer could express a whole range of feelings. His inexhaustible melodic gift allowed him to compose several songs a day (there are more than 600 in total). Song melodies also penetrate into instrumental music, for example, the song "Wanderer" served as material for the piano fantasy of the same name, and "Trout" - for the quintet, etc. Schubert was born into the family of a school

teacher. The boy showed outstanding musical abilities very early and he was sent to study in convict (1808-13). There he sang in the choir, studied music theory under the direction of A. Salieri, played in the student orchestra and conducted it. In the Schubert family (as well as in the German burgher environment in general) they loved music, but allowed it only as a hobby; the profession of a musician was considered insufficiently honorable. The novice composer had to follow in the footsteps of his father. For several years (1814-18) school work distracted Schubert from creativity, and yet he composes an extremely large amount. If in instrumental music the dependence on the style of the Viennese classics (mainly W.A. Mozart) is still visible, then in the song genre, the composer already at the age of 17 creates works that fully revealed his individuality. W. Goethe inspired Schubert to create such masterpieces as *Gretchen at the Spinning Wheel*, *The Forest King*, songs from *Wilhelm Meister*, etc. Schubert also wrote many songs to the words of another classic of German literature, F. Schiller. Wanting to devote himself entirely to music, Schubert left work at the school (this led to a break in relations with his father) and moved to Vienna (1818). There remain such fickle sources of livelihood as private lessons and the publication of essays.

Key words: Schubert's music, Schubert's life, musical creativity, pedagogy, music history, music theory, musical tradition.

Шуберт виртуоз пианист болбогондуктан, оңой менен (Ф. Шопен же Ф. Лист сыяктуу) музыка дүйнөсүндө өзүнүн атын утуп, ошону менен музыкасынын популярдуулугун көтөрө алган эмес. Буга композитордун табияты да салым кошкон эмес, анын музыкага толук сугарылышы, жөнөкөйлүгү жана ошону менен бирге эч кандай компромисске жол бербеген эң жогорку чыгармачылык бүтүндүгү. Бирок ал досторунун арасында түшүнүү жана колдоо тапты. Шуберттин тегерегине чыгармачыл жаштардын чөйрөсү топтолгон, анын ар бир мүчөсү, албетте, кандайдыр бир көркөм талантка ээ болуш керек (Ал эмне кыла алат? – ар бир жаңы келгенди ушундай суроо менен тосуп алышкан).

Шубертиадалардын катышуучулары өздөрүнүн кружогунун жетекчисинин жаркыраган ырларынын биринчи угуучулары, көбүнчө авторлору (И. Майрхофер, И. Зенн, Ф. Грильпарцер) болушкан. Искусство, философия, саясат тууралуу сүйлөшүүлөр жана кызуу талаш-тартыштар бийлер менен алмашылып турду, алар үчүн Шуберт көп музыка жазып, көбүнчө аны жөн эле импровизациялаган. Минуттер, экосаизалар, полонездер, ландлерлер, полькалар, галлоптор – бий жанрларынын чөйрөсү ушундай, бирок вальс бардыгынан өйдө көтөрүлөт – мындан ары бий гана эмес, лирикалык миниатюра.

“Бийди психологиялаштыруу, аны маанайдын поэтикалык сүрөтүнө айлантуу менен Шуберт Ф.Шопендин, М.Глинканын, П.Чайковскийдин, С.Прокофьевдин вальстарын алдын ала көрөт” [1]. Ийримдин мүчөсү атактуу ырчы М.Фогль концерттик сахнада Шуберттин ырларын пропагандалап, автор менен бирге Австриянын шаарларын кыдырган.

Шуберттин генийи Венадагы узак музыкалык салттан келип чыккан. Классикалык мектеп (Гайдн,

Моцарт, Бетховен), көп улуттуу фольклор, анда венгрлердин, славяндардын, италиялыктардын таасири австро-германдык негизде үстөмдүк кылган, акырында, веналыктардын бийге, үй музыкасына өзгөчө басым жасагандыгы - мунун баары Шуберттин чыгармачылыгынын көрүнүшүн аныктады.

Шуберттин чыгармачылыгынын гүлдөп турган мезгили – 20-жылдар. Бул мезгилде эң мыкты аспаптык чыгармалар жаралган: лирикалык-драмалык «Бүтпөгөн» симфониясы (1822) жана эпикалык, жашоону ырастаган до-мажордогу симфония (акыркы, катары менен тогузунчу). Эки симфония тең көпкө чейин белгисиз болгон: до-мажорду 1838-жылы Р.Шуман ачкан, ал эми бүтпөгөнүн 1865-жылы гана тапкан. Эки симфония тең XIX кылымдын экинчи жарымындагы композиторлорго таасир этип, романтикалык симфонизмдин ар кандай жолдорун аныктаган. “Шуберт өзүнүн симфонияларынын бирин да профессионалдуу аткарууну уккан эмес” [2].

Опера чыгармаларында көптөгөн кыйынчылыктар жана кемчиликтер болгон. Ошого карабастан, Шуберт театр үчүн тынымсыз (жалпысынан 20га жакын чыгарма) – операларды, ырларды, В.Чесинин «Розамунд» пьесасына музыка жазып турган. Ошондой эле рухий чыгармаларды жаратат (анын ичинде 2 месса). Тереңдиги жана таасири менен өзгөчөлөнгөн музыканы Шуберт камералык жанрларда жазган (22 фортепианолук соната, 22 квартет, 40ка жакын башка ансамбль). Анын экспромту (8) жана музыкалык көз ирмемдери (6) романтикалык пианино миниатюрасынын башталышы болгон. Ыр жазууда да жаңы нерселер пайда болот. В. Мюллердин саптарына чейин 2 вокалдык цикл – адамдын өмүр жолунда 2 этап бар. Алардын биринчиси – «Тегирменчинин сулуу аялы» (1823) – бир сюжет менен камтылган «ырдагы романдын» бир түрү. Күчкө, үмүткө толгон жигит бакытка барат. Жазгы табият, шаркырап аккан суу - баары шайыр маанайды жаратат. Ишенимдин ордун бат эле романтикалык суроо, белгисиздиктин алсыздыгы ээлейт: Кайда? Эми болсо агым жигитти тегирменге алып барат. Тегирменчинин кызына болгон сүйүү, анын бактылуу көз ирмемдери тынчсыздануу, көрө албастыктын азабы, чыккынчылыктын ачуусу менен алмашат. Акындын акырын ызы-чуу, тынымсыз аккан сууларында баатыр тынчтык жана сооронуч табат. “Экинчи цикл – «Кышкы жол» (1827) – жалгыз тентектин жоопсуз сүйүү жөнүндөгү мундуу эскерүүлөрү, кайгылуу ойлор, анда-санда гана жаркыраган кыялдар. Акыркы ырда, “Орган жаргылчагы” ырында тентип жүргөн музыканттын образы түзүлөт, ал түбөлүк жана монотондуу түрдө өзүнүн дөңгөлөктөрүн айлантып, эч жерден жооп да, жыйынтык да таба албайт. Бул дайыма муктаждыктан, ашыкча иштөөдөн жана анын ишине кайдыгерликтен чарчаган, буга чейин катуу ооруган Шуберттин өзүнүн жолунун образы. Композитор өзү «Кышкы жолдун» ырларын «коркунучтуу» деп атаган” [3].

Вокалдык чыгармачылыктын таажы – “Ак куу ыры” – ар кыл акындардын, анын ичинде Г.Гейненин сөзүнө жазылган ырлар жыйнагы, алар “дүйнөнүн бөлүнүшүн” көбүрөөк сезген “маркум” Шубертке жакын болуп чыккан. кескин жана оор. Ошол эле учурда Шуберт өмүрүнүн акыркы жылдарында да кайгылуу трагедиялык маанайга чалдыккан эмес (“оору ойду курчутат, сезимди басат” деп жазган күндөлүгүнө). Шуберттин лирикасынын образдуу жана эмоционалдык диапозону чындап эле чексиз – ал ар кандай адамды толкунданткандын баарына жооп берет, ошол эле учурда андагы карама-каршылыктардын курчутуу тынымсыз өсүп жатат («Кош» трагедиялык монологу жана анын жанында — атактуу «Серенада»).

“Шуберт Бетховендин музыкасынан улам барган сайын чыгармачылык импульстарды табат, ал өз кезегинде өзүнүн кенже замандашынын айрым чыгармалары менен таанышып, аларга жогору баа берген. Бирок жөнөкөйлүк жана уялчаактык Шуберттин кумири менен жеке жолугууга мүмкүнчүлүк берген жок (бир күнү ал Бетховендин үйүнүн эшигинин алдынан артка бурулду)” [4]. Өлөөрүнө бир нече ай калганда уюштурулган биринчи (жалгыз) автордук концертинин ийгилиги акыры музыкалык коомчулуктун көңүлүн бурган.

Анын музыкасы, өзгөчө ырлары угармандардын жүрөгүнө эң кыска жолду таап, Европага тез тарай баштайт. Ал кийинки муундардын романтик композиторлоруна зор таасирин тийгизет. Шуберт жасаган ачылыштарсыз Шуманды, Брамсты, Чайковскийди, Рахманиновду, Малерди элестетүү мүмкүн эмес. Ал музыканы ыр лирикасынын жылуулугуна, тездигине толтурган, адамдын түгөнгүс рухий дүйнөсүн ачып берген.

Шуберттин чыгармачылык өмүрү болгону он жети жыл деп бааланат. Антсе да, анын жазгандарынын баарын санап чыгуу, чыгармачылык жолу узагыраак болгон Моцарттын чыгармаларын санагандан да кыйын.

Моцарт сыяктуу эле, Шуберт музыкалык искусствонун бир да тармагын кыйгап өткөн эмес. Анын кээ бир мурастары (негизинен опералык жана руханий чыгармалар) мезгилдин өзү тарабынан четке сүрүлүп калган. Бирок ырда же симфонияда, фортепиано миниатюрасында же камералык ансамблде Шуберттин генийинин мыкты жактары, романтикалык фантазиясынын укмуштуудай тездиги жана жалындуулугу, XIX кылымдын ойчул инсанынын лирикалык жылуулугу жана изденүүсү өз көрүнүшүн тапты.

Музыкалык чыгармачылыктын бул тармактарында Шуберттин инновациялары эң чоң эрдик жана масштаб менен көрүнгөн. Ал лирикалык аспаптык миниатюранын, романтикалык симфониянын – лирикалык-драмалык жана эпостун негиздөөчүсү. “Шуберт камералык музыканын негизги формаларында:

фортепианодогу сонаталарда, кылдуу квинтеттерде образдуу мазмундуу түп тамырынан бери өзгөртөт. Акыр-аягы, Шуберттин чыныгы чыгармасы – бул ыр, анын жаралышы жөн эле анын атынан ажырагыс болуп саналат” [5].

Шуберттин музыкасы Гайдндын, Моцарттын, Глюктын, Бетховендин генийлери менен уруктанган Вена топурагында калыптанган. Бирок Вена өзүнүн корифейлери менен чагылдырылган классика гана эмес, ошондой эле күнүмдүк музыканын бай жашоосу. Көп улуттуу империянын борборунун музыкалык маданияты анын көп уруулуу жана көп тилдүү калкынын сезилерлик таасирине эбак эле дуушар болгон. Австрия, венгер, немец, славян фольклорунун италиялык мелостун кылымдар бою азайбай агылып келиши менен кесилишкен жана ич ара аралашуусу өзгөчө Вена музыкалык даамын пайда кылган. Лирикалык жөнөкөйлүк жана жеңилдик, түшүнүктүүлүк жана ырайымдуулук, шайыр темперамент жана жандуу көчө турмушунун динамикасы, ак көңүл юмор жана бий кыймылынын жеңилдиги Венанын күнүмдүк музыкасына мүнөздүү из калтырган.

Австриянын элдик музыкасынын демократизми, Вена музыкасы Гайдн менен Моцарттын чыгармачылыгын күйгүзгөн, Бетховен да анын таасирин башынан өткөргөн, бул маданияттын баласы Шуберттин айтымында. Ага берилгендиги үчүн ал досторунун жемелөөлөрүн угууга туура келген. Шуберттин обондору «кээде өтө эле ички, өтө эле австриялык угулат», - деп жазат Бауернфельд, «бир аз төмөн тон жана чиркин ритм поэтикалык ырга кирүү үчүн жетиштүү негизи жок элдик ырларды эске салат». Мындай сынга Шуберт мындай деп жооп берди: «Эмнени түшүнөсүң? Ушундай болуш керек!» Чынында эле, Шуберт жанрдык музыканын тилинде сүйлөйт, анын образдары менен ой жүгүртөт; алардан ар түрдүү пландагы искусствонун жогорку формаларынын чыгармалары өсүп чыгат. Шаардын жана анын чет жакаларынын демократиялык чөйрөсүндө, шаарлардын музыкалык күнүмдүк турмушунда бышып жетилген ыр-лирикалык интонацияларды кеңири жалпылоодо – Шуберттин чыгармачылыгынын улуту. Лирикалык-драмалык «Бүтпөгөн» симфониясы ыр-бий негизинде ачылат. Жанрдык материалдын өзгөрүшү «Улуу» симфониянын С-дурдагы эпикалык полотносунда да, интимдик лирикалык миниатюра же аспаптык ансамблде да сезилет.

Ыр элементи анын чыгармачылыгынын бардык тармагына сиңип кеткен. Ырдын обону Шуберттин аспаптык чыгармаларынын тематикалык негизин түзөт. Маселен, пианино боюнча фантазияда «Кезенчи» ырынын темасында, «Форель» фортепианолук квинтетинде, ошол эле аталыштагы ырдын обону финалдын вариацияларынын темасы катары кызмат кылат, д-молдо. квинтет, анда "Өлүм жана кыз" ыры киргизилген. Ал эми конкреттүү ырлардын тематикасы

менен байланышпаган башка чыгармаларда – сонаталарда, симфонияларда – тематиканын ыр кампасы конструкциянын өзгөчөлүктөрүн, материалды иштеп чыгуу ыкмаларын аныктайт. Демек, Шуберттин композитордук жолунун башталышы музыкалык искусствонун бардык тармагында эксперименттерге түрткөн өзгөчө чыгармачылык идеялардын масштабы менен белгиленгени менен, ал өзүн биринчи кезекте ырдан тапканы табигый көрүнүш. Мына ушунда, баарынан озуп, анын лирикалык талантынын кырлары ажайып оюн менен жаркырап турду. Театр үчүн эмес, чиркөө үчүн эмес, концерт үчүн эмес, музыканын арасында өзгөчө өзгөчөлөнгөн бөлүм бар - фортепиано менен бир үн үчүн романстар жана ырлар.

“Жөнөкөй, куплет ыр формасынан тартып, бул түр руханий драманын бардык кумарлануусуна жана тереңдигине жол берип, бүтүндөй кичинекей монологдорго чейин өнүккөн. Мындай музыка Германияда, Франц Шуберттин генийинде эң сонун көрүнгөн», - деп жазган А.Н. Серов” [6]. Шуберт «ырдын булбулу жана күүсү» (Б. В. Асафьев). Ырда анын бардык чыгармачылык маңызы камтылган. Бул Шуберттин ыры романтизм музыкасын классицизмдин музыкасынан бөлүп турган чектин бир түрү. 19-кылымдын башынан башталган ырдын, романтиканын доору жалпы европалык феномен, аны «шаардык демократиялык ыр-романстын эң улуу устаты Шуберттин аты менен атаса болот - Шубертизм» (Б. В. Асафьев).

Шуберттин чыгармасындагы ырдын орду Бахтанын же Бетховендеги сонатанын позициясына барабар. Б.В.Асафьевдин айтымында, Бетховен симфония тармагында эмне кылса, Шуберт ыр тармагында жасаган. Бетховен өз доорунун баатырдык идеяларын кыскача баяндаган; Шуберт болсо «жөнөкөй табигый ойлордун жана терең адамгерчиликтин» ырчысы болгон. Ырда чагылдырылган лирикалык сезимдер дүйнөсү аркылуу жашоого, адамдарга, курчап турган чындыкка болгон мамилесин билдирет.

Лиризм – Шуберттин чыгармачылык табиятынын түпкү маңызы. Анын чыгармачылыгындагы лирикалык темалардын диапозону өзгөчө кенен. Сүйүү темасы бирде кубанычтуу, бирде кайгылуу поэтикалык нюанстарынын бардык байлыгы менен тентип, тентип, жалгыздык темасы менен чырмалышып, бүт романтикалык искусствого сиңип, табият темасы менен чырмалышкан. Шуберттин чыгармачылыгындагы табият – бул кандайдыр бир баян же кандайдыр бир окуялар болуп жаткан фон гана эмес: ал «гумандаштырат», ал эми адамдын сезимдеринин нурлануусу, табиятына жараша жаратылыштын образдарын боёктоп, аларга тигил же бул маанай тартуулайт/

Шуберттин лирикасы кандайдыр бир эволюция дуушар болгон. Жылдар өткөн сайын жаштыктын нагыз ишеничтүүлүгү, жашоону жана табиятты кабыл-

доо, курчап турган дүйнөнүн чындыгы карама-каршылыктардын чагылдыруусу үчүн жетилген сүрөтчүлүк. Мындай эволюция Шуберттин музыкасында психологиялык сапаттардын өсүшүнө, драмалык жана трагедиялык экспрессивдүүлүктүн өсүшүнө алып келген. Ошентип, караңгылык менен жарыктын карама-каршылыгы пайда болуп, үмүттүктөн үмүткө, меланхолиядан жөнөкөй көңүл ачууга, интенсивдүү драмалык образдардан жаркыраган, үмүттөргө образ.

Дээрлик бир убакта Шуберт лирикалык-трагедиялык «Бүтпөгөн» симфониясынын жана «Тегирменчинин сулуу аялынын» кубанычтуу жаш ырларынын үстүндө иштеген. Андан да таң калыштуусу, "Кышкы жолдун" "коркунучтуу ырлары" менен акыркы пианинонун экспромптун жарашыктуу жеңилдиги менен жакындыгы. Ошого карабастан, акыркы ырларда («Кышкы жол», Гейненин сөзүнө жазылган кээ бир ырлар) топтолгон кайгы жана трагедиялык үмүтсүздүктүн мотивдери турмуштук тастыктоонун эбегейсиз зор күчүн, Шуберттин музыкасы өз ичинде алып жүргөн жогорку гармонияны көлөкө түшүрө албайт.

“Шуберт жана Бетховен. Шуберт – биринчи Вена романтик Шуберт Бетховендин жаш замандашы болгон. Он беш жылдай убакыт бою экөө тең Венада жашап, ошол эле учурда эң маанилүү чыгармаларын жаратышкан. Шуберттин "Айлануучу ролдагы Маргерит" жана "Токой падышасы" Бетховендин жетинчи жана сегизинчи симфониялары менен "бир куракта". Тогузунчу симфония жана Бетховендин салтанаттуу мессасы менен бир убакта Шуберт бүтө элек симфонияны жана «Тигирмендин сулуу аялы» ыр циклин жараткан» [7]. Бирок бул салыштыруунун өзү эле ар кандай музыкалык стилдеги чыгармалар жөнүндө сөз болуп жатканын байкоого мүмкүндүк берет. Бетховенден айырмаланып, Шуберт сүрөтчү катары революциялык көтөрүлүш жылдарында эмес, ошол бурулуш мезгилде алдыңкы орунга чыккан. Анын ордуна коомдук-саясий реакциянын доору келгенде. Шуберт Бетховендин музыкасынын улуулугун жана күчүн, анын революциялык пафосун жана философиялык тереңдигин лирикалык миниатюралар, демократиялык турмуштун сүрөттөрү менен карама-каршы койгон – үйдөгүдөй, интимдүү, көп жагынан жазылган импровизацияны же поэтикалык күндөлүктүн барыгын эске салат.

Бетховен менен Шуберттин эмгектери убакыт боюнча дал келип, эки башка доордун алдыңкы идеологиялык тенденциялары – француз революциясынын доору жана Вена конгресси мезгили айырмаланышы керек болгон сыяктуу эле бири-биринен айырмаланат. Бетховен музыкалык классицизмдин кылымдык өнүгүүсүн аяктады. Шуберт биринчи Вена романтик композитору болгон. Шуберттин искусствосу Вебердикине жарым-жартылай байланыштуу. Эки

сүрөтчүнүн романтизмдин башаты жалпы. Вебердин «Сыйкырдуу аткыч» жана Шуберттин ырлары улуттук боштондук согуштары учурунда Германия менен Австрияны каптаган демократиялык көтөрүлүштүн жемиши болгон. Шуберт Вебер сыяктуу эле өз элинин көркөм ой жүгүртүүсүнүн эң мүнөздүү формаларын чагылдырган. Анын үстүнө ал ушул мезгилдеги Вена элдик-улуттук маданиятынын эң жаркын өкүлү болгон.

Анын музыкасы Ланнердин жана Штраустун кафелерде аткарган вальстарындай, Фердинанд Раймундун элдик жомокторунда жана комедияларында, Пратер паркындагы элдик фестивалдардай эле демократиялык Венанын баласы. Шуберттин өнөрү элдик турмуштун поэзиясын ырдап эле тим болбостон, көбүнчө ошол жерден түз келип чыккан. Ал эми веналык романтизмдин генийи эң оболу фольклордук жанрларда көрүнгөн. Ошол эле учурда Шуберт өзүнүн чыгармачылык жактан жетилген мезгилин Меттернихтин Венасында өткөргөн. Жана бул жагдай бир кыйла даражада анын искусствосунун мүнөзүн аныктаган. Австрияда улуттук-патриоттук көтөрүлүш Германияда жана Италияда эч качан мындай таасирдүү көрүнүшкө ээ болгон эмес, Вена конгрессинен кийин бүткүл Европада күч алган реакция ал жерде өзгөчө капаланган мүнөзгө ээ болгон. Психикалык кулчулуктун атмосферасына жана «көңүл буруунун конденсацияланган туманына» биздин замандын эң мыкты акылмандары каршы чыгышкан. Бирок деспотизмдин шарттарында ачык коомдук активдүүлүк ойго келбеген. Элдин энергиясы кишенделип, сөздүн татыктуу формаларын таппай калды.

Шуберт катаал чындыкка “кичинекей адамдын” ички дүйнөсүнүн байлыгы менен гана каршы тура алган. Анын чыгармасында «Сыйкырдуу аткыч», «Уильям Телл», «Шагыл таштар», башкача айтканда коомдук-патриоттук күрөштүн түздөн-түз катышуучулары катары тарыхта калган чыгармалар жок. Иван Сусанин Орусияда төрөлгөн жылдары Шуберттин чыгармасында жалгыздыктын романтикалык нотасы угулган. Ошого карабастан, Шуберт жаңы тарыхый шартта Бетховендин демократиялык салттарын улантуучу катары аракеттенет. Жүрөктөгү сезимдердин байлыгын музыкада ар түрдүү поэтикалык обондордо ачып берип, Шуберт өз муунунун прогрессивдүү адамдарынын идеялык суроо-талаптарына жооп берген. Ал лирик катары Бетховендин искусствосуна татыктуу идеялык терендикке, көркөмдүк күчкө жеткен. Шуберт музыкада лирика-романтикалык доорду баштайт.

Шуберттин мурасынын тагдыры. Шуберт өлгөндөн кийин анын ырлары интенсивдүү түрдө басылып чыга баштаган. Алар маданий дүйнөнүн бардык бурчтарына кирип кетишкен. Россияда да Шуберттин ырлары конок аткаруучулар виртуоздук аспаптык транскрипциялар менен аткарып, аларды күндүн модасына айландырганга чейин эле орустун демократиялык интеллигенциясынын арасында кеңири таралганы мүнөздүү.

Шуберттин биринчи билгичтеринин ысымдары 1930-1940-жылдардагы Россиянын маданиятындагы эң жаркын. Алардын арасында А.И. Герцен, В.Г. Белинский, Н.В. Станкевич, А.В. Кольцов, В.Ф. Одоевский, М.Ю. Лермонтов ж.б.

Шуберттин романтизмдин башталышында жаралган инструменталдык чыгармаларынын көбү XIX кылымдын экинчи жарымынан тарта кеңири концерттик сахнада жаңырган таң калыштуу кокустук.

Композитор каза болгондон он жыл өткөндөн кийин анын аспаптык чыгармаларынын бири (Шуман ачкан тогузунчу симфония) аны симфонист катары дүйнөлүк коомчулуктун көңүлүнө алып чыккан.

1950-жылдардын башында до-мажор квинтети, кийинчерээк октети басылып чыккан. 1865-жылы декабрда «Бүтпөгөн симфония» ачылып, аткарылган.

Ал эми эки жылдан кийин Венадагы басмакананын жергөлөсүндөгү кампаларында Шуберттин күйөрмандары анын дээрлик бардык унутулуп калган кол жазмаларын (анын ичинде беш симфония, «Росамунд» жана башка опералар, бир нече масса, камералык чыгармалар, көптөгөн майда фортепиано пьесалары) «казып» чыгышкан. жана романстар). Ошол учурдан тартып Шуберттин мурасы дүйнөлүк көркөм маданияттын ажырагыс бөлүгү болуп калды.

Адабияттар:

1. Хохлов Ю.Н. Франц Шуберт: переписка, записи, дневники, стихотворения. - М., 2005. - С. 55.
2. Ванслов В. Неоконченная симфония Ф. Шуберта. – М.-Л., 1951. - С. 68.
3. Хохлов Ю.Н. Фортепианные сонаты Шуберта. – М., 1998.
4. Хохлов Ю.Н. Франц Шуберт и русская музыкальная культура. - М., 2009. - С. 19.
5. Ганзбург Г. Статьи о Шуберте. - М., 1997. - С. 23.
6. Вульфийус П. Франц Шуберт: Очерк жизни и творчества. – М., 1983. - С. 91.
7. Вульфийус П. Классические и романтические тенденции в творчестве Шуберта. - М., 2008. - С. 7.
8. Закиров У.А. Философская природа живописных работ. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2020. №. 7. С. 231-234.